

**Рене Гremo, Војвода Мићo Љубибратић Херцеговац (1839–1889).
Споменица, Архив Републике Српске и Удружење архивских
радника Републике Српске, Бањалука 2023, 326 стр.**

Ретка је прилика, а изузетно задовољство приказати књигу из националне историје чији је аутор странац, антрополог из Холандије Рене Гremo (René Grémaux), под насловом “Војвода Мићo Љубибратић Херцеговац (1839–1889). Споменица”, у издању Архива Републике Српске и Удружења архивских радника Републике Српске у Бањалуци. Рецензенти Споменице су др Боровоје Милошевић и др Радован Субић.

Споменица доприноси разумевању комплексних момената националне историје 19. века. Прикупљени подаци бацају ново светло на деловање Михаила Мића Љубибратића, осветљавајући однос појединца према друштвеним збивањима. Упркос објављеним радовима о устанку у Херцеговини, Споменица сведочи о могућностима нових истраживачких подухвата. Ова значајна књига, посвећена обележавању 150 година почетка устанка у Херцеговини 1875. године, указује на величину борбе малог народа за слободу.

Рене Гremo је из различитих новинских и стручних публикација сабрао знања о знаменитом војводи до данас. Новински текстови са разних страна света поклонили су пажњу сукобу малобројног српског народа и царства Османлија. Име Михаила Мића Љубибратића имало је посебан одјек у новинама, календарима и часописима. Међу вођама националног покрета истицао се знањем више језика, контактима у Србији, доброј вези са Гарибалдијем... Знање и способности националног вође и револуционара подстичу супарништво међу устаницима, дошле су до изражаја интриге црногорског двора да је агент београдске владе, уследило је хапшење од стране аустријских власти. На перфидан начин уклоњен је са политичке сцене, на задовољство владе Црне Горе, Русије и Турске. По ослобађању из аустријског заточеништва вратио се да живи у Србији, где се са малим успехом ангажавао у српско-турском рату 1877, као и у српско-бугарском рату 1885. После пар година које је као окружни начелник провео на југу Србије, болестан се враћа 1888. у Београд. Сахрањен је на београдском Новом гробљу.

Живот и деловање Љубибратића сабрано је у дневној штампи и периодици, што се након преране смрти прелило у мемоарску и стручну литературу. Љубибратић је за Милорада Екмечића и Душана Берића најистакнутији национални вођа, за приређивача Споменице “објект озбиљног биографског подухва-

та”. Живот Љубибратића указује на широко знање и значајне могућности које су превазилазиле очекивања. Написао је у време устанка више позива босанскохерцеговачким муслиманима на заједнички рад са Србима и Хрватима на ослобађању земље од Турака. Нудио је сарадњу муслиманима по цену жртвовања сељачких права за решавање аграрног питања. Ова политика ће доћи до изражаја након његове смрти. Под препознатљивим утицајем италијанског ризорђимента, српску ослободилачку идеологију усагласио је са италијанским узорима. Са Ђузепеом Гарибалдијем и Светозаром Милетићем одржавао је интензивну кореспонденцију. Љубибратић је аутор првог превода Курана са француског на српски језик.

Приређивач Споменице је текст поделио у више целина. *Уводна реч* (9–12) садржи основне биографске податаке о Љубибратићу.

Други део Споменице садржи *Биографске цртице за време живота* (13–30), објављене у Новом Саду, Бечу, Београду, Приморју, Паризу и Загребу у гласилима на српском, немачком и француском језику.

Трећи део Споменице су *Смртванице и некролози* и *Одјеци смрти по далеком свету* (31–48). Описана су јуначка дела српског народа у Босни и Херцеговини, устанак Луке Вукаловића у коме се Љубибратић калио и постао вођа устанка у Невесињу 1875. Књижевник Матија Бан није крио поштовање за једног од “најугледнијих људи из ових витешких времена”. Некролози су објављени у *Бранику*, *Сарајевском листу*, *Београдским општинским новинама*, *Великој Србији*, *Колу*, *Малим новинама*, немачким и италијанским листовима.

Четврти део чине *Биографске цртице* (49–88) следећих аутора: Андра Гавриловић, Тома Ораовац, Владимир Ћоровић, Драгутин П. Илић, Драгољуб Јоксимовић, Хамдија Капицић, Рајко Пантов Вукашиновић, Чедо Баћовић, Милорад Екмечић, Ћорђе Перих.

Пети део је посвећен песмама (89–99).

Шести део доноси *Посебне теме* и *Критичке текстове* (99–178) То су радови настали из пера Едварда Смита Кинга (Њујорк), Ферда Радића (Сплит), новинара листа *Застава* (Нови Сад), Ферда Хауптмана (Сарајево), Ангелике Кос (Источно Сарајево), Радована Субића (Бања Лука). Критички текстови су из пера Радослава Ротковића, Синана Гуцевића и Данила Радојевића.

Седми, најобимнији део, под насловом *Из архива војводе Љубибратића* (179–308), односи се на архивску грађу. Садржи радове Сава Љубибратића и Тодора Крушевца, који се баве се проучавањем херцеговачког устанка 1857–1878. Дати си бројни сегменти из живота Љубибратића.

Осми део, *Ликовни додатак* (309–320), кроз фотографију и цртеж дочава призоре и портрете из живота Љубибратића.

Споменица указује на положај и деловање знаменитог устаничког војводе, што у већој мери доприноси разумевању борбе српског народа за национално ослобођење.

Споменица је важан допринос разумевању појава, догађаја, улоге личности у друштвенополитичким приликама у Босанском вилајету. Интелектуални

МАРА ШОВЉАКОВ, *Рене Гremo*, “Војвода Мићo Љубибратић Херцеговац (1839–1889)...”

домети Љубибратића спутани су револуционарним и националним радом током релативно кратког живота. Пред нама је изузетна збирка животописних цртица, некролога, мањих радова посвећених Љубибратићу као војсковођи и стожеру ослободилачког покрета у последњим годинама турске владавине.

*Мара Шовљаков
Футог*